

№ 23 (796)
Чэрвень 2020 года

Краязнаўчая газета

Выдаецца з красавіка 2003 года

kazeta.by

bfk.by

У нумары:

- ☞ Царкоўнае краязнаўства: хрысціянскае дойдства ў Лактышах – стар. 4
- ☞ Лёсы людскія: тая, хто вярнуліся на радзіму з-за Буга – стар. 5
- ☞ Музейны прадмет: 3D у версіі пачатку XX ст. – стар. 7

Раз на два гады ў Акцябрскім праходзіць фестываль фальклорнага мастацтва «Берагіня»

Падрабязней чытайце на стар. 3

Для Вас:
хто дбае пра захаванне гісторыка-культурнай спадчыны;
хто вывучае гісторыю свайго краю;
каму не аб'якавая будучыня Беларусі

Падпісаўшыся сёння на «Краязнаўчую газету»,

Вы даведваецеся, чым жывуць даследчыкі радзімазнаўства ў розных кутках Бацькаўшчыны, далучаецеся да вялікай супольнасці збіральнікаў, захавальнікаў і папулярызатараў багатай матэрыяльнай і духоўнай спадчыны продкаў, спасцігаеце не толькі культуру і гісторыю беларусаў, але і іншых народаў, якія стагоддзямі жывуць поруч. Будзем памятаць, што нашыя зямля і продкі перажывалі розныя скрушныя часы войнаў, эпідэміяў, мору, голаду, але Беларусь жыве. Пройдзе і пандэмія – застаюцца з намі Спадчына, Традыцыі і Мудрасць Продкаў. Усё, аб чым піша нашая газета. Давайце разам захаваем адзінае краязнаўчае выданне дзяржавы! Падпісацца можна самім і падпісаць сяброў ды калегаў у любым аддзяленні паштовай сувязі, а таксама на сайце belpressa.by.

Не адкладайце падпіску на апошні дзень!

Каб унікальныя помнікі былі на радзіме

Нядаўна падпісанае рашэнне савета фонду Прэзідэнта Беларусі па падтрымцы культуры і мастацтва, згодна з якім Міністэрству культуры ў 2020 г. са сродкаў фонду будуць выдзелены больш за 3 млн рублёў. Грошы мяркуецца накіраваць на розныя патрэбы, звязаныя з захаваннем і вяртаннем культурнай спадчыны краіны. Сярод гэтых мэтаў – папаўненне фондаў Нацыянальнай бібліятэкі Беларусі комплексам ру-

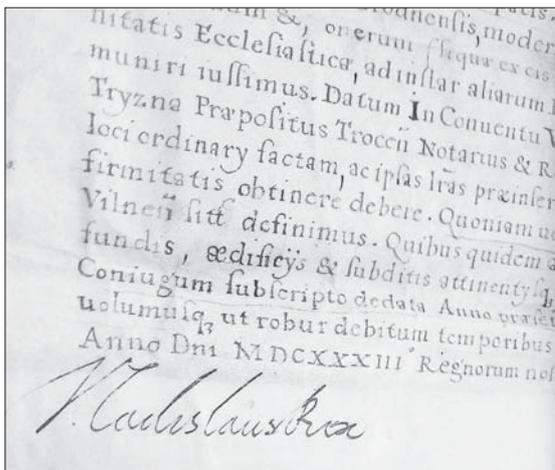
капісных і друкаваных кніжных помнікаў.

Гаворка ідзе пра вельмі дарагія і асабліва каштоўныя асобнікі. Гэта, напрыклад, адно з прыжыццёвых выданняў Мялеція Смарыцкага. Наколькі нам вядома, яго аўтарскіх і прыжыццёвых выданняў у краіне не захавалася, хоць ён быў аўтарам шэрагу літаратурных і багаслоўскіх твораў. Сярод набываемых рарытэтаў – надзвычай каштоўны рукапіс татаршаў Беларусі – хамал, напісаны на беларус-

ка-польскай мове арабскімі літарамі. Таксама бібліятэка атрымае комплекс архіўных дакументаў з розных рэгіёнаў Беларусі. Абсалютна ўнікальнымі з'яўляюцца прывілей і грамата каралёў польскіх і вялікіх князёў літоўскіх – Жыгімонта Вазы і Уладзіслава IV, якія кіравалі нашай дзяржавай у канцы XVI – пачатку XVII стагоддзя. Адзін дакумент на паперы, другі – на пергаменце. Адзін на лацінскай мове, другі – на старабеларускай. Дакументаў за подпісам і з каралеўскай пячаткай у нас захавалася вельмі мала, таму гэта матэрыялы сапраўды выключнага значэння.

Сёння ўзнікла рэдкая магчымасць набыць комплекс кніжных помнікаў, у якіх зафіксаванае наша мінулае. Дакументы маюць выключную гістарычную, культурную, матэрыяльную каштоўнасць. Варта адзначыць і сацыяльную значнасць гэтага набыцця. Дэманстрацыя ўнікальных дакументаў у Музеі кнігі Нацыянальнай бібліятэкі Беларусі будзе спрыяць развіццю патрыятызму, любові да Айчыны і шанаванню продкаў.

Пагодле паведамлення НББ

Плакаты пра Вялікага Паляка

З нагоды 100-й гадавіны з дня нараджэння Яна Паўла II Польскі Інстытут у Мінску разам з Галерэяй плаката ў Кракаве (Польшча) запрасяе пазнаёміцца з віртуальнай выставай плаката пад назвай «ДАРОГА... Караль Вайтыла / Ян Павел II – у польскім тэатральным і памятным плакаце», прысвечанай літаратурнай творчасці Караля Вайтылы – Папы Рымскага Яна Паўла II. Выстава дапоўненая плакатамі, прысвечанымі падзеям часоў пантыфіката Папы і яго пастырскай дзейнасці. Дэманструюцца працы самых выбітных мастакоў, прадстаўнікоў польскай школы плаката, для якіх тытульная «дарога Яна Паўла II» стала творчым натхненнем. Пабачыць яе можна на сайце <https://instytutpolski.pl/mnisk/2020/06/09/daroga/>.

Выставу складаюць выбраныя плакаты з аб'ёмнай калекцыі працаў, звязаных з Вялікім Палякам. Калекцыя Кшыштафа Дыда налічвае іх больш за сто. У асноўным гэта мастацкія працы,

створаныя да кіна- ці тэатральных падзеяў. Ёсць інфармацыйныя плакаты, звязаныя з публікацыямі, разнастайнымі сустрэчамі і мерапрыемствамі.

Плакаты паходзяць з перыяду 1979–2011 гг. Найстарэйшы створаны Вальдэмарам Свежым да фільма пра Яна Паўла II «Пілігрым». Наступны – праца Мечыслава Гуроўскага да прэм'еры спектакля Караля Вайтылы «Брат нашага Бога».

Нельга забываць, што Караль Вайтыла ў часы сваёй маладосці быў чалавекам тэатра. Пяць яго п'есаў мелі ў Польшчы больш за 30 пастановак на прафесійных сценах. Плакаты да іх стваралі найлепшыя польскія мастакі-плакацісты. Адна з пастановак, «Брат нашага Бога», была перанесеная на экран Кшыштафам Занусі, плакат да фільма стварыў Марэк Паўлоўскі.

Іншы від прадстаўленых плакатаў звязаны з падарожжамі Яна Паўла II. Тут трэба згадаць мастакоў Міхала Клісія, Веслава Гжэгорчыка, Войцеха Коркуца.

Прадстаўленыя плакаты ўдзельнічалі ў выставах у Польшчы і за мяжой, у тым ліку ў Швецыі, Харватыі і Германіі. Найбуйнейшая выстава адбылася ў 2013 г. у Мысляніцах (Польшча). Плакат да цяперашняй выставы стварыла прадстаўніца маладога пакалення Патрыцыя Лангава.

Прадстаўленне калекцыі плаката магчымае дзякуючы дапамозе і ўдзелу галерэі «Кшыштаф Дыда. Галерэя плаката ў Кракаве». Яна была створаная ў 1985 г. К. Дыдам; з 1994 г. дзейнічае як прыватная галерэя, уласнікамі якой з'яўляюцца К. Дыда і Эва Пабіс. Гэта адзіная ў Польшчы галерэя, што спецыялізуецца выключна на прамоцыі і продажы польскага плаката, месцы сустрэчы як мастакоў, так і ўсіх, хто цікавіцца польскім мастацкім плакатам. Акрамя падрыхтоўкі выставаў, плакатаў і паштовак з рэпрадукцыямі плакатаў, галерэя ўдзельнічае ў арганізацыі і праводзіць свае тэматычныя конкурсы плаката.

Паводле паведамлення Польскага Інстытута ў Мінску

На тым тыдні...

✓ Танцавальная зала Жыткавіцкага гарадскога Цэнтра культуры часова ператварылася ў сялянскую хату, чаму паспрыяла мастак узорнага лялечнага тэатра «Цудадзейнікі» Наталля Лагун. Тут артысты народнага ансамбля «Жытніца» і народнага аматырскага аб'яднання «Маскі» владзілі тэатралізаванае прадстаўленне, прымеркаванае да Сёмухі. Вядучая імпрэзы Таццяна Яўлава падрабязна расказала прысутным аб значэнні гэтага свята.

– Пад час пастаноўкі, – распавёў Сяргей Белка, – гаспадыня і яе дачка ўпрыгожвалі хату раслінамі, сустрэлі суседку і з нецярпеннем чакалі прыход Куста і групы велічальнікаў. Далей самадзейныя артысты ўзнавілі іншыя старадаўнія традыцыі. У прыватнасці, успомнілі найбольш знакавыя прыкметы Сёмухі. Прыкладам, у народзе казалі, што найлепшай пачынаць будаваць новы дом патрэбна перад Тройцай – тады ён доўга стаяць будзе, а сям'я ў пражыве ў ім шчасліва. Былі таксама гульні і віктарыны для глядачоў, весела прайшоў конкурс «Вязанне вёнікаў». Усё прадстаўленне было насычанае музыкай і спевамі, жартамі.

Несумненна, што мерапрыемства выклікала ў прысутных толькі станоўчыя эмоцыі і надало добры настрой. Відавочна, калектывы ўстановаў культуры чарговы раз прадэманстравалі павагу да спадчыны продкаў, нагадалі маладому

пакаленню аб тых традыцыях, што бытавалі ў народным асяроддзі.

✓ У аграсядзібе «Хутар Малінаўка» ў вёсцы Малая Сыржэя Іўеўскага раёна 13 чэрвеня прайшло свята мёду. Наведнікі маглі паназіраць за працэсам адкачкі мёду і паўдзельнічаць у ім, пачаставацца блінамі з духмяным мёдам і гарбатай, квасам на бярозавым соку, адпачыць на тэрыторыі сядзібы і беразе рэчкі Малінаўка.

✓ У Сусветны дзень аховы навакольнага асяроддзя браслаўскія тэрытарыяльныя органы Мінпрыроды прыводзілі ў парадак тэрыторыю вакол крыніцаў, якія беларусы шануюць здаўна. Некаторыя з іх маюць сакральнае значэнне. І сёння крыніцы, будучы тыповымі кампанентамі прыроднага асяроддзя Беларусі, маюць немалаважную ролю ў сацыяльным і духоўным жыцці людзей. Акрамя таго, часта даюць пачатак рэкам і рачулкам, іх выкарыстоўваюць людзі для паўсядзённых патрэбаў.

У Міністэрстве прыродных рэсурсаў і аховы навакольнага асяроддзя лічаць, што да крыніцаў, якія з'яўляюцца асаблівым відам экасістэмы, патрэбен спецыфічны падыход і аднаведнае навукова-метадычнае і нарматыўнае суправаджэнне. Таму на пачатак лістапада ў Мінску запланаваны Міжнародны водны форум «Крыніцы Беларусі». На ім абмяркуюць праблемы і прымуць

рэшэнні наконт устойлівага функцыянавання водных экасістэмаў, уключна з крыніцамі.

На тэрыторыі Віцебскай вобласці 10 крыніцаў аб'яўлены гідралагічнымі помнікамі прыроды рэспубліканскага значэння, 23 – мясцовага. У межах помнікаў прыроды ўстаноўлены рэжым аховы і выкарыстання, у адпаведнасці з якім там дазволена толькі вадзіць папіць. А пад кіраўніцтвам раённай інспекцыі аховы прыроды і навакольнага асяроддзя супрацоўнікі Браслаўскага лясніцтва з дапамогай грамадскіх экалагаў у Рацім бары абладзілі і малавадомую крыніцу.

✓ Ва ўмовах пандэміі каронавіруса ў нашых аб'ектах апынулася сфера культуры. Але культурнае жыццё не заціхла. Работнікі Дружненскага сельскага Дома культуры Пухавіцкага раёна арганізавалі прамыя эфіры канцэртаў на сваёй старонцы ў Інстаграме. «Гэта было агульнай ідэяй усяго нашага калектыву, – расказала мастацкі кіраўнік Дружненскага СДК Любоў Васільчук. – Творчыя людзі не могуць застацца без любімай справы. І жыхароў пасёлка хацелася падбадзёрыць, дадаць пазітыву».

Усе артысты дома культуры на сцэне запісалі сольныя міні-канцэрты. Затым з'явіліся канцэртныя праграмы з вядучымі, у ролі якіх сябе паспрабавалі Вера Плашчынская, Надзея Саланец, Надзея Сухаросава. Так праходзілі канцэрты, прысвечаныя Дню Перамогі, Дню сям'і. Эфіры пачылі ўдзельнікі музычнай групы «Дваццаць чатыры» з вёскі Зазеркі; яны прыехалі паглядзець, як адбываецца запіс, і загарэліся ідэяй, а ў выніку сталі героямі аднаго з эфіраў.

Фрагменты ўсіх прамых эфіраў з Інстаграма пасля дублююцца на старонцы Дружненскага СДК у

сацыяльнай сетцы «ВКонтакте».

Спачатку артысты адчувалі сябе не зусім камфортна, бо спяваць на сцэне, калі бачыш перад сабой пустую залу, не так проста, але цяпер да віртуальных канцэртаў усе рыхтуюцца, як і да рэальных. І хвалююцца перадыхадам на сцэну не менш, чым пры поўнай зале.

✓ Сёлета ў траўні адбыўся Міжнародны дыстанцыйны конкурс мастацтваў «Яркія огні», ладжаны ў Магілёве. Арганізатарам выступіў Магілёўскі абласны метадычны цэнтр народнай творчасці і культуры-асветнай працы. Сярод пераможцаў – навучкі харавога класа дзіцячай школы мастацтваў г.п. Краснаполле Ульяна Ганчарэнка (кіраўнік Алена Папылка), Анжаліка Козенцава (кіраўнік Людміла Князева) і Дар'я Калеснікава (кіраўнік Віктарыя Чарткова). Нядаўна стала вядома, што ў намінацыі «народны вакал» (узроставае катэгорыя 10 – 13 гадоў) дыпламам III ступені ўзнараваў Дар'я, у намінацыі «эстрадны вакал» (7 – 9 гадоў) – Анжаліка.

Скарыстаная інфармацыя з сайту газет «Новае Палессе» (Жыткавічы), «Нарачанская зара» (Мядзел), «Браслаўская звязда», «Пухавіцкія навіны», «Чырвоны сцяг» (Краснаполле)

Свята Традыцыі – «Берагіня»

Нашае выданне настаянна распавядае пра фестываль фальклорнага мастацтва «Берагіня», што раз на два гады праходзіць у Акцябрскім, на старажытнай зямлі Рудабелкі, і якім апякуецца Беларускі фонд культуры. На сёлета была запланаваная чарговая, 11-я, сустрэча спевакоў, музыकाў, танцораў, апавядальнікаў, рамеснікаў. Але, на жаль, з-за пандэміі каронавіруса свята традыцыйнага мастацтва і народных артыстаў не адбудзецца. Тым не менш, мы вырашылі ў некалькіх нумарах дадаць належнае ўнікальнай з’яве ў нашай культуры. Гэта не «фэст на аддаленні», гэта – імкненне дадаць належнае ўсім, хто больш за 20 гадоў ладзіць свята Традыцыі, свята Пераемнікаў, свята Наступнікаў.

Безумоўна, стварыць такія чудаўныя калектывы прафесіяналаў здольны толькі той, хто сам – прафесіянал сваёй справы. Для многіх з нас міфічнае імя *Берагіня* стала яшчэ і другім імем для Святланы Анатольеўны Беразоўскай – нязменнага дырэктара фестывалю, яго галоўнага арганізатара-кіраўніка. Калі б не бачыў гэтага чалавека, а меркаваў аб ім толькі па імені ды па тых грандыёзных фестывальных здабытках, якія стварылі славу і вядомасць Акцябрскаму далёка за межамі не толькі Гомельскай вобласці, але і Беларусі, то ўяўляў бы самавітую, моцную, з валявым тварам і цвёрдым поглядам чынам спалучыліся рысы французскай вытанчанасці і беларускай мяккасці.

Магчыма, толькі блізкія людзі ведаюць, чаго каштавала Святлана Анатольеўна год за годам ствараць Акцябрскаму раёну імідж раёна-патрыёта, дзе ганарацца гісторыка-культурнай спадчынай свайго краю, дзе традыцыйная культура ў пашане, дзе яе вывучаюць і пераймаюць дзеці, дзе яе прыхільнікі маюць магчымасць папулярызаваць фальклорную спадчыну іншых этнаграфічных рэгіёнаў Беларусі. Раз на два гады – правядзенне заключных мерапрыемстваў, якія мы прывычна называем фестывалю. Іх ужо дзесяць! А паміж фестывалю – навукова-практычныя канферэнцыі, арганізацыйныя мерапрыемствы, выданне кнігі і даведнікаў, адборачныя туры і конкурсы, арганізацыя канцэртаў у Мінску – усяго не пералічыш.

Гэтай разумнай, абаляльнай і самаахвярнай жанчыне ўдалося зрабіць тое, на што здольны не кожны мужчына, – начальнік раённага ўпраўлення культуры. Толькі тыя людзі, якія самі гатовыя ўзваліць на сябе такую высокую грамадзянскую маральную і фінансавую адказнасць, якой не пабаялася Святлана Анатольеўна, могуць зразумець маштаб зробленага і апаніць высокі прафесійны подзвіг спадарыні Беразоўскай.

Антаніна АБРАМОВІЧ, музычны кіраўнік Заслужанага аматарскага калектыву Рэспублікі Беларусь узорнага фальклорнага гурта «Берагіня» Мётчанскага вучэбна-педагагічнага комплексу дзіцячы сад – сярэдняй школы Барысаўскага раёна

Уладзімір Пілен і Святлана Беразоўская

Мае думы пра «Берагіню»

У друку падкрэслівалася значная роля «Берагіні» ў культурным жыцці беларускага народа. Паўтарыся – гэта ўнікальны фестываль, які нараджае высокія думы пра лёсы роднага народа, асабліва – дзяцей і моладзі, гэта – гімн душы беларускага народа і кузня выдатных прадстаўнікоў народнага мастацтва: танцораў, спевакоў, расказчыкаў і г.д.

Натуральна, радкі пра гэты фестываль патрабуюць маштабных азначэнняў і сапраўдных гімнаў прадстаўнікам народнага мастацтва. Вядома, і правядзенне, і падрыхтоўка такога свята патрабуе асаблівых арганізатарскіх здольнасцяў і выразна арганізаванай працы.

Асабліва вялікія клопаты выпадаюць на долю Святланы Беразоўскай – дырэктара фестывалю. Яна – сапраўдны менаджар: кватармайстар, лагістык, псіхолаг, знаўца фальклору. Чалавек яна інтэлігентны, удумлівы, вельмі карэктны. Шмат разоў яе пільная ўвага і талент рабілі фестываль вельмі ўдалым. Яна хутка вырашала надзённыя праблемы. Я б адзначыў яе выключную ролю таленавітага кіраўніка і добрага чалавека. Бачыў, колькі праблемаў узнікала ў часе правядзення фестывалю, і яна вельмі спакойна, якая і лёгка вырашала іх, хоць – гэта было зусім нялёгка.

С. Беразоўскай належаць таксама розныя ініцыятывы ў творчых аб’яднаннях: паэтычных, музейных, краязнаўчых, якія існуюць у раёне.

Яна – сапраўднае сэрца «Берагіні», яе клопаты ствараюць чароўную аўру вакол гэтага выдатнага фестывалю. Таму – падтрымка яе дзейнасці – наш абавязак.

Наогул, вакол фестывалю ўжо склаўся вельмі дзейны калектыв, і рэха «Берагіні» гучыць паўсюль у Беларусі і за яе межамі.

Хай чытач даруе мне гэтыя нататкі, вельмі эмацыйныя, але: «Няхай жыве Берагіня! Хай яе зыяне дорыць нашаму народу і святло, і надзею, і незалежнасць!»

Энгельс ДАРАШЭВІЧ, прафесар, доктар філасофскіх навук

Энгельс Дарашэвіч пад час фестывалю

На старонцы скарыстаныя фота з архіва арганізатараў фестывалю «Берагіня»

Час выбраў нас

Пра канец мінулага тысячагоддзя гавораць па-рознаму: канец эпохі, смутны час, прадчуванне пераменаў... Нават канец свету тады ўзгадваць пачалі часцей, чым звычайна. Зрэшты, людзям ва ўсе часы ўласціва было хвалявацца не толькі за ўласны лёс, але і за лёс роду, краіны, чалавецтва. У гэтым сэнсе рубяжы летазлічэння заўжды набывалі загадкавы сэнс: а што там, у наступным стагоддзі, а тым больш, у новым тысячагоддзі?

Для выбітнай гістарычна-культурнай з’явы нашага часу годам яе нараджэння стаў 1999-ы. Але гэта не толькі не пераходзіла яе развіццю і не паўплывала адмоўна на яе лёс, а здаецца, наадварот: з тым імгнем, з упэўненасцю, з перакананнем у сваёй патрэбнасці, з прадчуваннем пшчаслівай будучыні, смела пераступіўшы ў XXI стагоддзе, па легендарнай рудабельскай зямлі пакročыла «Берагіня». Заснаваная на прычынпах, пакладзеных у аснову Рэспубліканскага праекта «Традыцыйнага культуры і дзеці», яна ўзрасцала пакаленні людзей, у душу і розум якіх з дзяцінства пасеяны зярнятка сапраўднай народнай беларускасці.

Тыя, каму пашчасціла з самых вытокаў далучыцца да гэтай з’явы і стаць берагінцам, называюць сябе адной вялікай сям’ёй. Не хапіла б, мабыць, жыцця, каб крок за крокам апісаць усе падзеі дваццацігадовай гісторыі ўнікальнага, не падобнага да іншых, адметнага як формаю, так і зместам фестывалю фальклорнага мастацтва «Берагіня», калыскай і родным домам якога стаў г.п. Акцябрскі на Гомельшчыне. Берагінцамі сталі тысячы сталых і дарослых людзей, юнакоў і дзяўчатаў, хлопчыкаў і дзяўчынак.

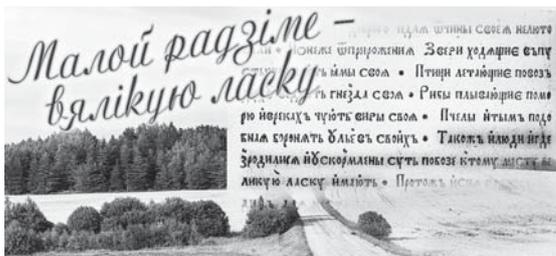
Не хапіла б жыцця, каб назваць імёны ўсіх, хто хоць раз у жыцці адчуў тут сваё высокае прызначэнне: узнесці на п’едэстал служэння Айчыне народнае мастацтва – самае шчырае і трапяткое, самае чыстае і безабароннае, самае геніяльнае і праўдзівае.

Даўно выраслі і самі сталі бацькамі тыя юныя артысты з розных куточкаў

Беларусі, якія былі першымі ўдзельнікамі конкурсаў танцавальнага, спеўнага, музычнага, апавядальніцкага майстэрства, перанятага ў сваіх рэгіёнах ад носьбітаў мастацкіх традыцыяў. Вывучалі, пераймалі, засвойвалі, каб на кожным чарговым Рэспубліканскім фестывалі фальклорнага мастацтва «Берагіня» з гонарам несці падчас урачыстага шэсця свой штандар, з хваляваннем сачыць за поспехамі сваіх сяброў – удзельнікаў разнастайных конкурсаў, са здзіўленнем назіраць багатую палітру самых розных варыянтаў выканання вядомых, здавалася б, фальклорных твораў. Услухоўвацца ў галасы народных спявачак, дзіўніцца неверагоднай колькасці народных музычных інструментаў, адкрываць для сябе мілагучную беларускую мову ў шматлікіх дыялектах. Пераконвацца ў магутны выхавальчы патэнцыял народнага мастацтва, якое робіць з нас патрыётаў Бацькаўшчыны.

Для нас, дарослых – удзельнікаў, педагогаў, настаўнікаў, – фестываль «Берагіня» таксама стаў школай. Тут мы вучыліся многаму, чаго не даводзілася рабіць у звыклых стасунках з дзецьмі. За 3-4 дні фестывальнага жыцця ў Акцябрскім даводзілася станавіцца для дзяцей і клапатлівымі мамамі, і суровымі татамі, і строгімі настаўнікамі, і вернымі сябрамі. Але найперш мы заўжды былі з імі аднадумцамі, бо аднолькава старанна і захоплены далучаліся да народнага мастацтва.

Фестываль «Берагіня» як маштабнае культурна-мастацкае мерапрыемства рэспубліканскага, а ў апошнія гады і міжнароднага, узроўню кожны раз быў яшчэ і прыкладам высокай арганізацыі, увагі і павагі да кожнага ўдзельніка – як дарослага, так і дзіцяці. Вытрымліваючы вялікія фізічныя і псіхалагічныя напружкі, арганізатары фестывалю нязменна працягвалі добрабычлівасць і павагу, клопат і гатоўнасць у любы момант прыйсці на дапамогу. Многія з гэтых чудаўных людзей цягам ужо дваццаці гадоў успрымаюцца, як родныя і блізкія.

У «Краязнаўчай газеце» (№ 44 за снежань 2017 года) мы падрабязна распавядалі аб гісторыі хрысціянскага дойлідства ў вёсцы Дзяніскавічы Ганцавіцкага раёна. Цяпер мы прадоўжым своеасаблівае падарожжа па гэтым краі і раскажам, як на працягу вякоў будаваліся, дзейнічалі і руйнаваліся аб'екты кultaвага дойлідства ў яшчэ адным паселішчы.

Старая званіца на вясковых могілках

Гісторыя хрысціянскага дойлідства ў вёсцы Лактышы

22 мая праваслаўныя вернікі адзначылі свята Мікалая Цудатворца. Сёння ў Ганцавіцкім раёне ёсць дзве царквы ў гонар гэтага святога: адна знаходзіцца на поўдні раёна ў вёсцы Малькавічы, другая – на поўначы, у вёсцы Лактышы. Пра апошнюю і пойдзе гаворка.

Першыя дакументальныя звесткі аб хрысціянскай святыні ў Лактышах датуюцца 27 снежня 1680 года. На той час тут знаходзілася ўніяцкая царква Нарадзэння Найсвяцейшай Дзевы Марыі. Будынак быў драўляны і аздоблены абразамі. Меўся алтарны звон, яшчэ адзін знаходзіўся на званіцы. Плябанія складалася з дзвюх чорных хатаў з сенцамі, драўлянага хлява і гумна. Зямлі налічвалася дзве валокі (42,7 га), якую даглядаў адзін селянін-агароднік. У парафію ўваходзілі вёскі Лактышы, Чудзін, Будча, Драбаўшчына, Астроўчыцы, Старыя Бурдзейкі, Навозы, Нач, Міцкевічы, Даўгапалы. Служыў тады святар Мікалай Гарбацэвіч, які вызначаўся асаблівай руплівасцю, што пацвярджала і адсутнасць на яго скаргаў. Святар абслугоўваў і капліцу ў Вялікіх Круговічах, пабудаваную ў гонар Святога Георгія.

У гісторыка-статыстычным апісанні Мінскай епархіі, складзеным рэктарам Мінскай духоўнай семінарыі архімандрытам Мікалаем у 1864 годзе, маюцца наступныя звесткі.

Мікалаеўская царква сяла Лактышы пабудаваная з дрэва ў 1792 годзе. Штатнага жалавання прычту пакладзена 236 рублёў у год. Зямлі пры царкве сядзібнай, ворнай і сенакоснай было 44 га. Прыхаджанаў мужчынскага полу 544, жаночага – 623. Да прыхода належалі капліцы ў вёсках Нач і Міцкевічы.

З Ведымаці аб Мікалаеўскай прыходскай царкве сяла Лактышы Слуцкага павета Мінскай епархіі за 1865 год вядома, што царква пабудаваная ў 1864 годзе на сродкі ўрада пасля скасавання папярэдняй з-за трухлявасці. Будынак быў драўляны, але на каменным падмурку, накрыты гонтаю, усярэдзіне і знадворку пафарбаваны

алейнымі фарбамі. Асобна ад царквы на чатырох слупах стаяла званіца, абабітая і збітая цалёўкамі (цалёўка – гэта і дошка, і від цвікоў). Адпаведна колькасці прыхаджанаў царква адносілася да пятага класа. Прычт: святар, 2 дзякі, просвірня.

Зямлі пры царкве сядзібнай, ворнай і сенакоснай было 44 га, плана і межавай кнігі на яе не мелася, валодаў ёю прычт. Частка зямлі знаходзілася пад лесам. Для святара былі ўзведзеныя ўсе пабудовы, адзін толькі дом не закончаны. Для аднаго дзяка ніякіх пабудоваў не было, для другога ўзведзены дом. Просвірня жыла ва ўласным доме. На ўтрыманне прычту выдзялялася жала-

вання 236 рублёў срэбрам у год.

Вліжэйшыя да гэтай царквы – Круговіцкая Георгіеўская за 11 км і Дзяніскавіцкая Пятра-Паўлаўская за 13,2 км. Прыпісной і дамавых царкваў не мелася, толькі две могілаквыя капліцы ў Начы і Міцкевічах. Набажэнствы тут не здзяйсняліся, начынны ў іх ніякага не было.

Святаром на 1865-ы быў 30-гадовы Пётр Елісеевіч Кунцэвіч. Па сканчэнні ў 1859 годзе Мінскай духоўнай семінарыі 15 лістапада таго ж года архіепіскапам Мінскім і Бабруйскім Міхаілам пасвечаны святаром у Лактышоўскую Мікалаеўскую царкву. Сюды ж

быў накіраваны 30-гадовы дзак Васіль Якаўлевіч Кунцэвіч пасля заканчэння Мінскага духоўнага вучылішча ў 1853 годзе. Дзякам быў і 26-гадовы Андрэй Макаравіч Гарбацэвіч, які ў 1859 годзе загадам Мінскай духоўнай кансісторыі прызначаны ў гэтую царкву. Просвірняй была ўдава Ганна Іванаўна Рамановічава, прызначаная на гэтую пасаду Мінскай духоўнай кансісторыі у 1847 годзе; аднаму дзяку з'яўлялася пешчаю, а другому – цёткаю. Старастаю пры царкве быў 43-гадовы Лактышоўскі селянін Піліп Мышкавец.

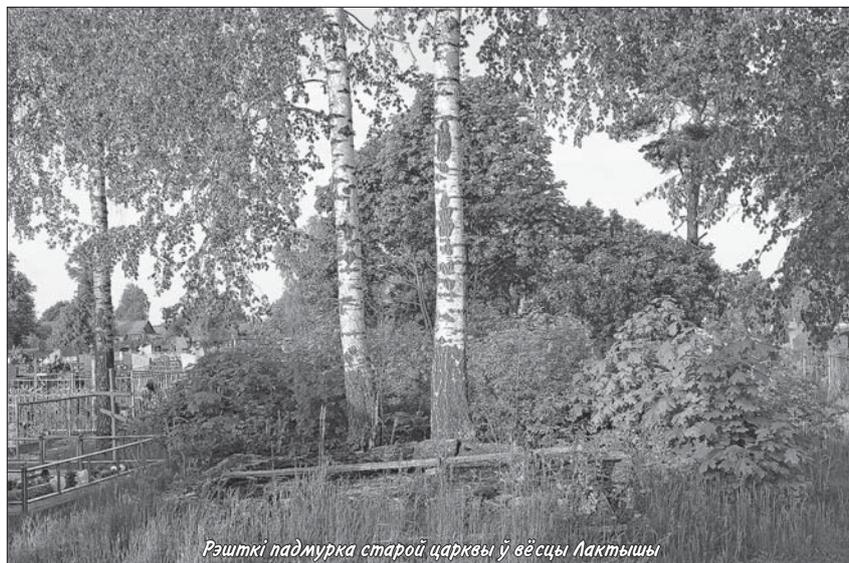
У 1870 годзе ў царкве былі: святар Пётр Елісеевіч Квяткоўскі, псаломшчык Васіль Якаўлевіч Кунцэвіч, дзак А. Кунцэвіч, просвірня – удава Марфа Зусцінская.

У 1871 годзе да Мікалаеўскай царквы былі прыпісаныя дзве капліцы ў вёсках Нач і Міцкевічы. У склад прыхода ўваходзілі наступныя населеныя пункты: Лактышы, Навозы, Бурдзейкі, Галузы, Драбаўшчына, Страселле, Заполье, Міцкевічы і Нач. Прыхаджанаў мужчынскага полу было 881, жаночага – 827. Святаром служыў Іаан Яневіч, узнагароджаны набедранікам. З пабудоваў мелася: для святара – дом, свіран, гумно і адрына, для псаломшчыка – дом. Пабудовы трухлявыя. Зямлі сядзібнай, ворнай і сенакоснай налічвалася 44 га.

У 1886 годзе на сродкі прыхаджанаў Лактышоўская Свята-Мікалаеўская царква была адрамантаваная.

Віталь ТЕРАСІМЕНЯ,
гаюны закахальнік фондаў

(Заканчэнне
ў наступным нумары)

Рэшткі падмурка старой царквы ў вёсцы Лактышы

«Забужанцы»

У красавіку мінулага года ў музей Пелішчанскай сярэдняй школы трапіў адзін цікавы дакумент. Яго знайшлі ў канцы 1990-х гадоў пры разборцы старога дома, у якім раней жыла Марыя Антонаўна Раманюк. Гэта «Акт аб перадачы маёмасці грамадзяніну, які прыбыў на пастаяннае месца жыхарства ў вёску Пелішча», выдадзены спецыяльнай камісіяй пры Камянецкім райвыканкаме 3 кастрычніка 1946 года.

Са зместу дакумента было зразумела, што яго ўладальнік Міхаіл Іванавіч Раманюк разам з сям'ёй пераехаў на пастаяннае месца жыхарства з Польшчы ў Пелішча. Гэта быў першы дакументальна пацверджаны факт.

Быў і другі момант, што падштурхнуў да даследавання. У нашай вёсцы да цяперашняга часу жывуць людзі, чыя продкі ў сярэдзіне 1940-х гадоў пераехалі з прымежнай тэрыторыі Польскай Народнай Рэспублікі ў Пелішча. Стала зразумела, што ў нашых руках апынуўся ключ, які дапаможа адкрыць адну са старонак гісторыі нашай вёскі. А яшчэ гэты артэфакт здаўся цікавым тым, што тут перапляліся гісторыя асобна ўзятая сям'я і гісторыя дзяржавы.

Ці было перасяленне сем'яў з Польшчы ў Пелішча ў сярэдзіне 1940-х гадоў проста жаданнем змяніць месца жыхарства? Ці гэта было выклікана нейкімі геапалітычнымі працэсамі, што адбываліся ў той час у дзяржаве? Захацелася разабрацца ў гэтых пытаннях, і мы з сябрамі гуртка правялі невялікае даследаванне.

Марыя і Міхаіл Раманюкі

Галіна Замулка

Дапамогу аказала нам Галіна Іосіфаўна Зарытоўская (у дзявоцтве – Замулка). Яе сям'я ў 1944 годзе таксама перасялілася з-за Буга ў Пелішча. Калі падзеі выходзілі за рамкі гісторыі сям'і і вёскі, мы звярталіся па дапамогу да інтэрнэт-рэсурсаў.

У выніку склалася больш-менш стройная гісторыя сям'і Міхаіла Ра-

манюка, з якой мы хочам вас пазнаёміць.

Перанясемся ў пачатак 1930-х гадоў. У вёсцы Палінова Бяльскага павета Польскай Рэспублікі (або Другой Рэчы Паспалітай – можна і так) жыла маладая сям'я Міхаіла і Марыі Раманюкоў (дзявочае прозвішча Марыі – Замулка). Міхаіл быў мясцовым хлопцам, а бацькі Марыі пераехалі сюды з вёскі Ліпна, што зусім недалёка ад Камянец-Літоўска. Палінова размяшчалася амаль побач з нашымі Ставамі – кіламетраў за 15. Толькі на той бок Буга. У Марыі і Міхаіла ў Палінове нараджаюцца дзеці: сыны Антон і Аляксандр, дачка Юлія. А потым пачынаецца Другая сусветная вайна. Не падзеі адлюстроўваюцца ў гісторыі гэтай сям'і.

У выніку выканання пакта Молатава-Рыбентропа Польская Рэспубліка як дзяржава спыніла сваё існаванне. 28 верасня 1939 года ў Маскве быў падпісаны Дагавор аб дружбе і Гіраніях паміж СССР і Германіяй, згодна з якім усталяваная савецка-гер-

Сям'я Раманюкоў у Палінова

Дом, у якім жыла сям'я Раманюкоў

манская граніца. Новы рубеж падзяліў Савецкі Саюз і Трэці рэйх па рацэ Заходні Буг. І нашыя героі апынуліся ў адносінах да радзімы Марыі «за Бугам», толькі цяпер ужо ў Германіі.

У час вайны сям'я жыла, як і раней, сялянскай працай. У жніўні 1944 года тэрыторыя Бяльскага павета была вызваленая ад нямецка-фашысцкіх за-

хопнікаў. Здавалася б, выпрабаванні скончыліся. Але не. Вялікая палітыка, пераследуючы свае, незразумелыя для простых людзей інтарэсы, зноў прайшла катком па сям'і Марыі і Міхаіла.

Васіль АРАБЕЙКА

(Заканчэнне ў наступным нумары)

Дадатак

Змест дакумента (арфаграфія і стылістыка выкладання захаваныя)

АКТ

Составлен комиссией по перерасчёту эвакуированных из Польши в Б.С.С.Р. утверждённой Каменецким Райисполкомом от дня 10 сентября 1946 г. В состав комиссии вошли следующие т. Матюкевич И.В., Кучко Е.С., Станкевич И.К.

Дня 3 октября 1946 года произведён перерасчёт оставшегося имущества по выехавшем в Польшу гр-на Антоновича Ивана Степановича находящегося в дер Пелище и с/с. Настоящим передано в собственность эвакуированному из Польши в Б.С.С.Р. гр-ну Романюку Михаилу Ивановичу нижеследующее:

1) земли	5 га	пахотной	4 га	
2) жилой дом	куб.м	156	стоимость	1930 р
3) скот, сарай	-----	205	-----	1360 р
4) хлев	-----	193	-----	870 р
5) погреб	-----	-----	-----	140 р
				ИТОГО:
/четыре тысячи триста руб/				4300 р

Гр-н Романюк Михаил Иванович оставил в Польше имущества на сумму 3156 р /три тысячи сто пятьдесят шесть руб/. Таким образом гр-н Романюк обязан доплатить в Каменецкое отделение госбанка 1144 р /одна тысяча сто сорок четыре руб/.

Печать.

Подписи.

Нижэй ідзе запіс пра тое, што Раманюк М.І. 6 снежня 1946 года выплаціў неабходную суму ў банк

Сямейнае свята ў Пелішчы. Палова гасцей забужанцы (Фота канца 1960-х гадоў)

Падарожжа ў краіну зёлак

(Заканчэнне. Пачатак у № 21–22)

Вядучы 7. Ці бачылі вы калі-небудзь на лясных высеках чароўныя палыны? Высокія мяцёлкі кветак растуць перад вамі, вабяць у яркія духмяныя зараснікі. Гэта *скрыпень*.

Расліна дасягае ў вышыню 1-2 м. Лісце скрыпеню нагадвае лісце вярбы. Кветкі сабраныя ў завостраную ўгору гронку. Цвіце скрыпень з чэрвеня па верасень. У гэты час яго і збіраюць. Скрыпень здаўна ўжываюць у якасці заспакаляльнага сродку, як і валяр'ян,

Цмен

сродкам з'яўляецца свежы сок расліны, змяшаны напалову з цёплым нерафінаваным алеем. Трэба прымаць па 1 ч.л. 5-6 разоў на дзень.

Пры болях, спазмах страўніка трэба прыгатаваць настой са збору травы: 1 ч.л. сушанага крываўніка і столькі ж сухіх кветак рамонка заліць 200 мл кіпеню, накрыць, даць настаяцца. Потым працадзіць. Прымаць па 1/2 шклянкі пры болях, але не часцей за 4 раз на дзень.

Вядучы 9 (дастае з кошыка цмен). Гэта цмен, ці *бясмертнік*, *сухацвет*. Народныя назвы гэтай зёлкі – *кацялапкі*, *сухазелле*. Яго сухія кветкі, зрэзанія пасля цвіцення, захоўваюць свой выгляд, таму іх збіраюць у букеты і выкарыстоўваюць для пляцення вяночкі.

Жоўтыя шарападобныя кветкі збіралі, калі яны яшчэ не зусім распусціліся. Цмен дапамагае пры захворваннях печані, нырак.

Рэцэпт продкаў

Адвар для лячэння печані і нырак: 10-15 г сухіх кветак заліць 200 мл гарачай вады, паставіць на вадзяную лазню на паўгадзіны, перыядычна памешваючы...

Вядучы 10:

– Зняць з агню, астудзіць, працадзіць, давесці атрыманы аб'ём да 200 мл кіпячай вадой. Ужываць за 15 хвілінаў да яды 1/2 шклянкі 2-3 разы на дзень.

Потым дастае з кошыка крапіву: – Наша дзіўная суседка, Непаседная жывучка, Хутара старога сведка Злая крапіва-пякучка, Не чапайце вы яе: Кожны лісцік зброю мае, Кожны вехцік секане. Фітанцыды гоцяць раны, Хларафіл мацуе кроў... Твой, суседзе,

двор прыбраны. Іхоць вельмі ты старанна, – Не скідай яе у роў!

(Сяргей Панізнік. «Крапіва»)

Скрыпень

а таксама пры гастрыце з павышанай кіслотнасцю, язвавай хваробе. Парашком з лісця пасыпаюць абмарожаныя месцы. Скрыпень – выдатны меданос. Адна кветка ўтрымлівае да 25 мг нектару. Мёд з гэтай расліны празрысты, прыемнага паху і смаку.

Рэцэпт продкаў

Настой: 3 ст.л. сушанай расліны заліць 250 мл кіпеню, настаяць 2 гадзіны, працадзіць. Прымаць па 1/3 шклянкі 3 разы ў дзень да яды як заспакаляльны сродак.

Вядучы 8. Гэтая зёлка ў нас носіць назву *крываўнік*. Продкі яго называлі таксама *белая кашка*, *белагалоўнік*, *заечая трава*, *палывая грэчка*, *парэзнік*. Сцябліна вышынёй каля 50 см са шматразова рассечанымі лістамі і густым суквеццем з бела-ружовых кошыкаў. Расце на палях, лугах, лясных палянах, у садах і агародах. З лячэбнай мэтай выкарыстоўваюць суквецці расліны.

Крываўнік

Продкі крываўнік ужывалі як цудоўны кроваспыняльнік і раназагойны сродак, а пры страўнікава-кішэчных захворваннях – для суцішэння болю і ўзбуджэння апетыту. Адвары крываўніку яны выкарыстоўвалі пры захворванні скуры і прастудных захворваннях.

Рэцэпты продкаў

Пры бронхіце, запаленні лёгкіх вельмі эфектыўным

Крапіва

У часы войнаў дактары ўспомнілі пра гэтую расліну, бо патрэбныя былі кроваспыняльныя сродкі. І крапіва добра «служыла» ў шпітальных. Гэтая зёлка павялічвае колькасць гемаглібіну пры лячэнні малакроўя, добра загойвае раны. Дык хіба ж можна крыўдзіцца на расліну, якая прыносіць людзям столькі карысці?

Рэцэпт продкаў

Настойка: сухое лісце расліны заліваюць гарэлкай 1:10 у слоіку, шчыльна закрываюць, трымаюць у цёмным месцы 18 дзён, потым працаджаюць у другі слоік і ставяць у прахалоднае месца. Настойкай націраюць хворыя месцы некалькі раз на дзень.

Вядучы 11

(дастае з кошыка чабар). Адныя вучоныя лічаць, што назва гэтай расліны мае старажытнагрэчаскае паходжанне і перакладаецца як «мужнасць». Бо сапраўды трэба мець сілу і мужнасць, каб у спёку смела падняць над зямлёй суквецці маленькіх ружова-ліловых кветак. Іншыя прытрымліваюцца думкі, што назва прыйшла да нас з лацінскай мовы і абазначае «ахвярапрынашэнне». Чабор ратуе ад кашлю, лечыць бронхіт і іншыя прастудныя захворванні. А якія ванны з чабаром! У іх водар поля, кветак. Карысныя яны пры захворваннях суставаў, мышцаў, нервовай сістэмы.

Піжма

Вядучы 1. Немагчыма пералічыць усе зёлкі беларускай зямлі. Сёння мы даведзіліся пра лекавыя ўласцівасці толькі некаторых з іх. Збірайце зёлкі, няхай яны аддаюць вам сваю цудадзейную сілу.

Вядучы 2. А цяпер прапануем вам віктарыну:

1. Лічылася, што ў ноч на Купалле трэба ўзяць у рукі гэтую кветку разам з чароўнай кветкай папараці, толькі тады знойдзеш скарб. Што гэта за кветка? (*Цмен*, або *сухацвет*, *бясмертнік*.)

2. У Беларусі адзін з месацаў названы ў гонар гэтай кветкі. (*Верас*.)

3. Гэтыя кветкі не толькі «прадкаваюць лёс», але і вельмі карысныя пры мыцці валасоў. (*Рамонкі*.)

4. З лісця гэтай расліны робяць адвар ад кашлю. (*Падбел*.)

5. Гэтая вясновая кветка пярэчотная, прыгожая, але атрутная. Між тым, з яе робяць лекі ад захворванняў сэрца. (*Ландыш*.)

6. Усе ведаюць, што лісце гэтай прыдарожнай расліны прыкладаюць да раны. (*Трыпутнік*.)

7. Адвары з кветак гэтай жыгучай расліны піюць пры галаўных болях і выкарыстоўваюць для мыцця валасоў. (*Крапіва*.)

8. Гэтую расліну выкарыстоўваюць для лячэння скурных хваробаў, пра што можна здагадацца і па яе назве. (*Чыстацел*, або *падтыннік*.)

Вядучы 3. Цяпер запрашаем вас пачаставацца чароўнымі напоямі з нашых беларускіх зёлак.

Арганізатары свята частуюць усіх прысутных напоямі з раслінаў.

Іван ЗАХАРЭВІЧ, в. Трабы Іўеўскага раёна

Чабор

Рэцэпт продкаў

Адвар для лячэння прастуды і бронхіту: 2 ст.л. заліць 1 л гарэлки, паставіць на 20-25 хвілінаў на вадзяную лазню, даць добра астыць і настаяцца (лепш на ноч). Раніцай працадзіць, траву адціснуць, дадаць 1 ст.л. мёду. Прымаць 4 разы ў дзень.

Вядучы 12 дастае з кошыка палын і чытае:

– Ой, палын мой, палыночак, Палын – горкая трава, Гарчэй цябе, палыночак, Ва ўсім полі ды няма.

Калі вымаўляеш слова *палын*, часцей за ўсё не даводзіцца тлумачыць, што гэта за расліна. Горкі смак лісця нават жывёлаў прымушае не чапаць расліну. Але людзі лекавыя ўласцівасці палыну цанілі здаўна.

Трава расліны лічылася вельмі гаючай і ўжывалася пры захворваннях нырак, як супрацьддзе пры атручваннях. Яго называлі *зеллем здароўя*. Продкі пасля выпасу авечак праганялі іх праз зараснікі палыну, каб пазбавіць жывёлу ад кішэчных паразітаў.

Рэцэпт продкаў

Адвар для лячэння прастуды і бронхіту: 2 ст.л. сушанай травы заліць 0.5 л гарэлки

Палын

3-пад музейнага шкла

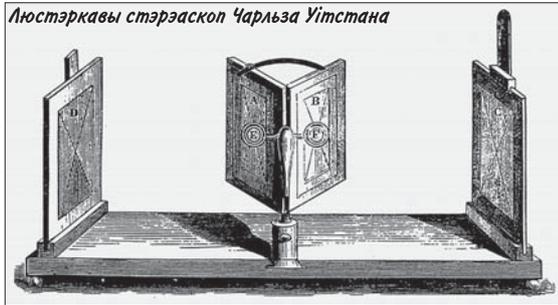
Аб'ёмная рэальнасць мінулых часоў

3D-тэхналогіі захапілі сучасны свет і цяпер з'яўляюцца неад'емнай часткай аўдыявізуальнай сферы. Стэрэавыя ўяўляе сабой аб'ёмную праекцыю на фізічным аб'екце з навакольнага асяроддзя з улікам яго геаметрыі і станавіцца ў прастору.

Стэрэаскоп – аптычная бінакулярная прылада для прагляду «аб'ёмных» фотаздымкаў. Прынцып работы заснаваны на тым, што калі фатаграфуеш якую-небудзь сцэну з дзвюх кропак, размешчаных на пэўнай адлегласці адна ад адной (бярэцца прыкладная адлегласць паміж вачыма чалавека), а затым размяшчаеш атрыманую пару здымкаў (так званая стэрэапара) так, каб адно вока бачыла толькі адзін здымак, а другое вока – другі, то чалавек пачынае бачыць «аб'ёмную» выяву.

Першы стэрэаскоп быў выраблены ў 1829 годзе выкладчыкам матэматыкі з Эдынбурга (Шатландыя) містарам Эліотам. Шчылін-

Люстэркавы стэрэаскоп Чарльза Уйтстана

ны стэрэаскоп прызначаўся для разглядання намалёваных на празрыстай падложцы трохмерных пейзажаў і ўяўляў сабою простую каробку даўжынёй 18 цаляў (прыкладна 46 см. – «КГ»). Стэрэапара разглядалася праз шчыліну ў перагародцы, а яе часткі мяняліся месцамі, то бок, для правага вока выява размешчаная злева, і наадварот.

У 1835 годзе Чарльз Уйтстан прапанаваў стэрэаскоп іншай канструкцыі. Яго прыбор быў заснаваны на разглядванні палавінаў

стэрэапары з дапамогаю люстэркаў, размешчаных перад вачыма назіральніка пад вуглом 45°. Між сабою люстэркі стваралі прамы вугал і перанакіроўвалі святло ад двух малюнкаў, замацаваных на процілеглых бакавых сценах стэрэаскопа.

Стэрэаграфія, якую разглядаюць праз стэрэаскоп, дае фарсраваную перспектыву, тым самым павышае ступень ілюзіі намалёванага, а таксама поўнаасцю адсякае навакольную фізічную прастору, што павялічвае адчуванне рэальнай прасторы, падобна таму, як гэта адбываецца пры праглядзе фільма ў кіназале.

У фондах музея-запаведніка «Нясвіж» знаходзіцца стэрэаскоп кампаніі «Underwood & Underwood» (г. Нью-Ёрк, пач. XX ст.). У свой час «Underwood & Underwood» быў самым буйным вытворцам стэрэаскопаў.

Кампанія была заснаваная ў 1881 годзе у г. Атава (штат Канзас) двума братамі Элмерам Ундэрвудам і Бертам Эліасам Ундэрвудам.

Браты Ундэрвуды распрацавалі сістэму продажу дзякуючы грунтоўнай агітатцы са студэнтамі каледжа. Прадавалі стэрэаскопы з дастаўкаю дадому. Каля 1900 года кампанія прадставіла каробачныя наборы з канкрэтнымі тэмамі (прыкладам, адукацыя і рэлігія), а таксама турыстычныя наборы, дзе былі прадстаўлены турыстычныя раёны свету. Прыкладна 600 картак адлюстроўвалі ў асноўным тэмы з Бліжняга Усходу, многія з іх – выявы гістарычных і рэлігійных месцаў. Да 1901 года кампанія прадавала ўжо прыкладна 300 000 стэрэаскопаў у год і выпускала да 25 000 картак у дзень.

У 1924 – 1925 гадах кампанія «Underwood & Underwood» зрабіла першыя аэрафотаздымкі новых гарадоў Маямі і Маямі-Біч.

Кацярына КАЗЛОВА,
малодшы навуковы супрацоўнік
НТКМЗ «Нясвіж»

Дзе-дзе хамяк жыве? Ідзе пошук хаткі

Грамадская арганізацыя «Ахова птушак Бацькаўшчыны» (АПБ) абвясціла пра пошук звычайнага хамяка ў Беларусі – таму, хто знойдзе жылую наву гэтага грызуна, абяцаюць узнагароду ў 200 рублёў.

Навошта яго шукаюць? Рэч у тым, што аб стане папулярнага хамяка ў Беларусі ўжо гадоў 10 нічога невядома.

Раней гэта быў звычайны від, і ў савецкі час яго масава знішчалі як «шкодніка» палёў. У выніку колькасць скарацілася настолькі, што ў 2005 г. від быў уключаны ў нацыянальную Чырвоную кнігу.

Дырэктар АПБ Аляксандр Вінчэўскі зазначае: «У кнізе Ф. Вароніна пра фаўну Беларусі ў 1967 г. напісана, што як шкодны від хамяк падлягае знішчэнню. А праз 50 гадоў мы не можам знайсці ўжо ніводнага звярка. Чалавек страшна эфектыўны, калі хоча кагосьці знішчыць. Эксперты склалі рукі пасля няўдалых пошукаў дзікіх хамякоў. Цяпер надзея на сельскіх жыхароў. Давайце знойдем хамяка, каб выратаваць!»

Ужо другі год мы беспаспяхова шукаем дзікіх хамякоў у Беларусі. Магчыма, від знік. Таму АПБ вырашыла заахвоціць узнагародай тых, хто дапаможа знайсці жыллыя норы гэтага грызуна. Хамякі калісьці вадзіліся ў Брэсцкім, Камянецкім, Пружанскім, Кобрынскім, Барысаўскім, Баранавіцкім, Добрушскім і Гомельскім раёнах.

Як адрозніць наву хамяка? Хамякі робяць свае норы на мяккіх палёў сельскагаспадарчых угоддзяў, па ўзбочынах дарог, могуць сяліцца ў садах і на гародах. Норы ў хамякоў вялікія, перад уваходам у іх выкінуты шмат зямлі. Дыяметр увахода ў яе – прыкладна 10 см.

Падобныя норы бываюць і ў пацукоў.

Як выглядае хамяк? Калі вы думаеце, што наш хамяк падобны да тых мілых хамякоў, якіх некаторыя трымаюць дома, то памыляецеся. Беларускі хамяк – сапраўдны дзікі звер! Дзікія хамякі агрэсіўныя, будзьце асцярожныя. Яны значна буйнейшыя за сірыйскія і джунгарскія хамякоў, памерам з андатуру: даўжыня цела да 35 см, вага ў сярэднім 300 г. Афарбоўка вельмі характэрная: верх цела рудава-та-буры, брушка чорная.

Хамякі размножваюцца двойчы: увесну і летам. На зіму дзікія хамякі ўпадаюць у спячку.

Хамяка цяжка ўбачыць удзень, бо гэта скрытны грызун, актыўны на змярканні, які вядзе адзіночны лад жыцця. Але, магчыма, вам пашанцуе!

Бывае, што хамякі ў працэсе капання нораў трапляюць у падвалы. Не забывайце іх – пішыце, тэлефануйце нам!

Як паведаміць пра месца пражывання хамяка? На электронную пошту levy@ptushki.org трэба даслаць пісьмо з тэмай «Хамяк», у якім павінна быць:

- фота хамяка ці фота выяўленай нору хамяка, побач з якой для маштабу трэба змясціць прадмет (напрыклад, мабільны тэлефон);
- апісанне мясцовасці;
- тлумачэнне, па якіх прыкметах вы зрабілі выснову, што гэта менавіта хамяк (нара хамяка);
- ваш тэлефон для сувязі.

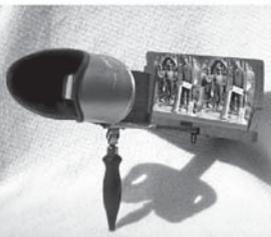
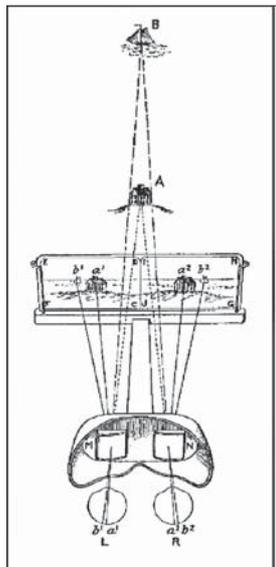
Нашы спецыялісты выедуць на месца і ўсталююць аўтаматычную камеру, каб сфатаграфавалі гаспадара нору. Калі знойдзена вамі нара заселеная хамяком, вы атрымаеце славу і ўзнагароджанне ў суме 200 беларускіх рублёў. Умова – хамяк не павінен пацярпець. Адно ўзнагароджанне выплачваецца за адно месцапражыванне звычайнага хамяка (*Cricetus cricetus*), нават калі на яго ўчастку ёсць некалькі нору.

Прапанова абмежаваная. Мы апліцім першыя 10 хамяковых нору.

У нас, магчыма, застаўся апошні шанец. Дапамажыце выратаваць гэты від для нашых нашчадкаў.

Кантактная асоба для прашы – Аляксандр Вінчэўскі, vintchevski@ptushki.org.

Паводле паведамлення АПБ

Чэрвень

24 – Кузьма Чорны (сапр. Раманоўскі Мікалай Карлавіч; 1900, Капыльскі р-н – 1944), пісьменнік, перакладчык – 120 гадоў з дня нараджэння.

25 – Стральчэня Віктар Аляксандравіч (1940, Гомель), артыст оперы, заслужаны артыст Беларусі – 80 гадоў з дня нараджэння.

27 – Шклоўскі раённы гісторыка-краязнаўчы музей (1990) – 30 гадоў з часу заснавання.

29 – Купрыяненка Васіль Аляксеевіч (1950, Магілёў), музыкант, кампазітар, збіральнік і выканаўца беларускага музычнага фальклору, заслужаны артыст Беларусі – 70 гадоў з дня нараджэння.

30 – Харламаў Іван Фёдаравіч (1920, Гомельскі р-н – 2003), вучоны ў галіне педагогікі, акадэмік НАН Беларусі, АПН СССР, заслужаны дзеяч навукі Беларусі, лаўрэат Дзяржаўнай прэміі Беларусі (2001) – 100 гадоў з дня нараджэння.

Адказы на крыжаванку, змешчаную ў № 21 – 22

Уздоўж: 1. Лангуст. 7. Вецер. 8. Краспак. 11. Трап. 13. Свіст. 14. Баец. 17. Сілач. 18. Слава. 19. Адвал. 21. Схова. 22. Сцяг. 23. Скарб. 26. Маці. 30. Ляльнік. 32. Паход. 33. Вясна. 34. Нашыўка.

Упоперак: 2. Абрыв. 3. Госці. 4. Старт. 5. Век. 6. Град. 9. Ярылавіца. 10. Пераможца. 12. Печ. 14. Бас. 15. Устаў. 16. Парад. 20. Луг. 21. Сем. 23. Свята. 24. Альпы. 25. Біліск. 27. Сапа. 28. Край. 29. Год. 31. Вяз.

Бісквітны пірог з рэвенем «Слупкі»

Рэвень – даволі распаўсюджаная травяністая расліна сямейства грэцкіх. «Жыве» ён у асноўным у Азіі – ад Ізраіля да Тыбецкіх гор, у Еўропе таксама водзіцца. Ён мае шмат відаў, і людзі яго скарыстоўваюць не толькі ў кулінарыі, але і ў медыцыне ды інш. Чамусьці цяпер з яго не часта гатуюць, а дарэмна. Ён карысны і прыемны на смак; з ім можна варыць кампаты, кісель, варэнне, супы (халодныя і гарачыя), рабіць салаты, загатоўкі (пюрэ для выпечкі, цукаты), і нават віно.

Сёння мы пазнаём вас з рэцэптам вельмі простага пірага з рэвенем. Ён салодкі і не толькі ў прамым сэнсе, але і ў бюджэтным, што цяпер немалаважна.

Вам спатрэбіцца:

2 яйкі;

2/3 шклянкі цукру;

2/3 шклянкі мукі;

дробкі солі;

50 г масла;

рэвень (колькасць залежыць ад таго, што вы больш любіце – начынку ці спечаны пірог).

Гатуюць:

1. Спачатку ўзбіваем яйкі з соллю да густой пены, дадаем цукар і зноў узбіваем да пены. Рабіць гэта трэба старанна, таму думка «ай, лянота» тут не да месца.

2. Дадаем мuku і добра перамяшваем да аднароднага стану лыжкаю знізу ўверх.

3. Цеста атрымліваецца не надта густое. Выліваем-перакладваем яго ў змазаную маслам форму.

4. Сцябліны рэвеню чысцім ад плёнак, наразаем брусочкамі-слупкамі прыкладна 3 см даўжынёю. І – утыраем іх у цеста. Не засмучайцеся, калі слупочки тыраць над паверхняй і ваша загатоўка награвдае вожака, – цеста добра падыймаецца.

5. Потым халоднае масла наразаем тонкай страўжай і выкладаем на пірог. Зверху пасыпаем цукрам (прыкладна 2 сталовыя лыжкі, таксама на смак).

6. У разгартую да 180 Сo духоўку ставім пірог прыкладна на 40 хвілінаў.

Дастанем летнюю раскошу і дзелімся з блізкімі! Смачна есці!

Падыржавала Аліна МАРКОВСКАЯ

Малая краязнаўчая энцыклапедыя

(Пачатак у № 1 за 2003 год)

ПРАКЛЁНЫ, кляты, клёнічы – у беларускай устойлівай славесняй формулы-пажаданні нягодаў і няшчасцяў чалавеку, жывёле, з'явам і прадметам навакольнага свету. Зместам і формай блізкія да зневажальных выслоўяў. Выкліканія няшчасцямі і нягодамі ў жыцці нашых продкаў ва ўмовах класавога грамадства і эксплуатацыі: заняпад маёмасці, стыхійныя катастрофы, хваробы, непрыязныя ўчынкi. Ужываліся ў адказ на абразу, крыўду, шкоду (за благое – падобнае, але бязмерна большае): «Каб цябе, рэчачка, пяском занясло, як ты майго мілага ўтапіла!», «Каб яно [нешчаслівае дарога, нялюбае паселішча] скрозь зямлю правалілася!», «Бадай яно [жыццё, лёс] вірам пайшло, каб яно ў агні згарэла!», «Забраў маё дабро, каб у цябе рукі адваліліся, каб ты тое на лекі аддаў!», «Скажаў блага пра мяне, каб табе язык адсох».

У старажытныя часы найбольш страшнымі лічыліся матчыны праклёны, якія нельга было прадухліліць (іншыя ж можна было нейтралізаваць), лічылася таксама недапушчальным скіроўваць праклёны на дзяцей крыўдзіцеля. Мова праклёнаў вызначаецца экспрэсіўнасцю, вобразнасцю, трапнасцю параўнанняў.

«**ПРАМОВА МЯЛЁШКІ**» – помнік беларускай літаратуры 1-й паловы

XVII ст. Належыць да гумарыстычна-парадытных і сатырычных твораў прамоўніцкай прозы. Створаная ў форме прамовы на сейме, прыпісанай смаленскаму кашталюну Івану Мялешку (памёр у 1622 г.).

Суптаўляючы сучаснае з мінулым, аўтар закранае надзённыя праблемы грамадскага жыцця Беларусі таго часу, падае яркія малюнкi ўнутрыпалітычнага становішча ў краіне. Дасціпна парадзіруюцца ў творы норавы і звычкі беларускай шляхты, высмейваюцца яе бязлівасць і бяздзейнасць, нізкапаклонства перад усім замежным. Асабліва асуджаюцца панюўныя вярхі («радныя баламуты», як называе іх аўтар), крытыкуецца антынародная палітыка панюўнага класа, грамадскія парадкі Рэчы Паспалітай. Лёгка гумар спалучаецца ў творы з сатырай.

«Прамова Мялешкі» – твор значнага грамадскага гучання, накіраваны супраць іншаземнага засілля на беларускіх землях, разбурэння народных традыцыяў, нацыянальнага рэнегацтва. Напісаная жывой беларускай мовай, багатай народнай фразеалогіяй.

Упершыню апублікаваная Ю. Нямцэвічам у 1822 г. у перакладзе на польскую мову.

«**ПРАМОВА РУСІНА**» («Concio Ruthena») – беларускі ананімны саты-

рычны твор 1-й паловы XVIII ст. антырэлігійнай накіраванасці. Уваходзіла ў рукапісны зборнік твораў на беларускай, лацінскай і польскай мовах (нап. 1711 – 1741 гг.).

Напісаная лацінкай на гутарковай мове. У аснове твора апавяданне пра ўладкаванне сусвету, што ўяўляецца аўтару ў выглядзе жорнаў, дзе Бог «перамольвае» людзей. У «Прамоўе» крытыкуюцца тагачасная рэчаіснасць, несправядлівы падзел матэрыяльных дабраў. У творы выкарыстаная барочная алегорыя.

ПРАМЫСЛОВАЕ МАСТАЇЦТВА – вытворчае мастацтва, асобны від прафесійнай мастацка-праектнай дзейнасці па стварэнні ва ўмовах масавай прамысловай вытворчасці цэласнага, паўнацэннага ў ідэйна-эстэтычных і функцыянальна-тэхнічных адносінах прадметна-прасторавага асяроддзя. Прамысловаму мастацтву ўласцівая метадалагічная арыентацыя на сістэмна-дзейсны падыход да распрацоўкі праектнай тэматыкі з комплексным улікам сацыякультурных, ідэалагічных, інжынерна-псіхалагічных, эстэтычных, экалагічных і інш. аспектаў функцыянавання штучных сістэмаў, што праектуюцца.

Тэрмін упершыню ўвёў у 1845 г. англійскі мастак ужытковага мастацтва Г. Коўл, каб размежаваць прынцыпы формаўтварэння ў ужытковым мастацтве і масавай машынай вытворчасці. У XX ст. тэрмін «прамысловае мастацтва» выцеснены тэрмінамі «дызайн» і «мастацкае канструяванне».

У Беларусі ў наш час у шэрагу навучальных устаноў ажыццяўляецца падрыхтоўка дызайнераў.

ПРАМЫСЛОВАЯ АРХІТЭКТУРА – праектаванне і будаўніцтва прамысловых прадпрыемстваў, вытворчых збудаванняў, будынкаў адміністрацыйна-побывавага абслугоўвання, а таксама арганізацыі і добраўпарадкаванне іх тэрыторыяў. Развіццё прамысловай архітэктуры вызначаецца сацыяльна-эканамічным укладам грамадства, узроўнем развіцця прамысловай тэхнікі і будаўніцтва.

Да XVIII ст. пакуль вытворчы працэс быў заснаваны на ручной працы, вытворчыя пабудовы не вылучаліся ў самастойны тып будынкаў, не было і тэрміна «прамысловае архітэктура». У эпоху прамысловага перавароту (з 1760-х гг.), калі вытворчы працэс быў звязаны з выкарыстаннем машынай тэхнікі, узнікла неабходнасць у буйных памяшканнях для машын, абсталявання, рабочых. У першых прамысловых будынках пераважалі ўтылітарныя вырашэнні: падоўжныя масіўныя неагтыканавыя сцены, што часам члянліся пліэстрамі і былі ўпрыгожаныя паясамі фігурнай муроўкі. У вонкавым афармленні часам выкарыстоўваліся і дэкаратыўныя элементы розных архітэктурных стыляў; гэта традыцыя захавалася ў архітэктуры да пачатку XX ст. З выкарыстаннем у канцы XVIII ст. каркаса з металічных стоек і бэлк сцены рабілі менш масіўнымі, павялічылася колькасць паверхаў і памеры светлавых праёмаў, што адбілася на вонкавым абліччы прамысловых будынкаў. Укараненне з канца XIX ст. жалезабетонных канструкцыяў значна паўплывала на развіццё прамысловай архітэктуры.

(Заканчэнне артыкула ў наступным нумары)